

Джерело: <https://www.schoollife.org.ua/236-2020/>

План-конспект уроку української мови в 5 класі

Тема уроку. Правила вживання апострофа

Мета:

поглибити й систематизувати знання п'ятикласників про правила вживання апострофа; формувати вміння правильно вимовляти та писати слова з апострофом, пояснювати свій вибір за допомогою правил, знаходити помилки, виправляти їх в усному та писемному мовленні; розвивати логічне мислення, фонематичний слух, орфографічну пильність, усне й писемне мовлення, увагу, слухову пам'ять; виховувати цілеспрямованість, прагнення здобувати знання.

Обладнання: підручники, картки із завданнями, ілюстрації учнів до теми.

Тип уроку: урок-пошук.

Хід уроку

I. Організація класу

II. Перевірка домашнього завдання

III. Забезпечення емоційної готовності учнів до уроку

Вступне слово вчителя.

Вдивляючись у ваші допитливі очі, маю певність: на уроці встигнемо багато! Але найголовніше — зможемо збагнути одну з таємниць людського існування. Ось послухайте оповідання про Красу, Натхнення, Радість і Таємницю.

Ішов собі Хлопчик до лісу. Аж зустрів Дідуся, що саме звідти повертався. Старенький утомився, але всміхався радісно.

- Чого ви посміхаєтеся, Дідусю? - запитав Хлопчик. - Мабуть, у лісі є щось дуже гарне?

- Так, Хлопчику, у лісі є Краса, Радість, Натхнення й Таємниця. Я побачив їх, і мені захотілося жити ще багато-багато років.

Хлопчик побіг до лісу.

Подивився навколо. Усе гарне: і дуб могутній, і ялина ошатна, і верба плакуча, і береза білокора. Але найгарнішою видалася йому квітка фіалки. Вона підвела з трави свою синю голівку й заворожено дивилася на Хлопчика.

- Це Краса, - тихо прошепотів він.

Прислухався і почув далеко-далеко тиху пісню дикого голуба: тур-тур... І тієї ж миті згадалося йому щось ласкаве й добре. Згадалися матеріні руки.

Захотілося співати пісню про маму.

- Це Натхнення, - подумав Хлопчик.

Ще пильніше подивився він навколо себе. Яскраво сяяло сонечко, високо в небі літали пташки, до самого обрію пливли зелені хвилі лісу.

- Як добре, що я все це бачу й відчуваю, - подумав Хлопчик. - Світ — це Радість, жити — це Радість.

Але де ж Таємниця? Дуже довго придивлявся Хлопчик, але так і не помітив (За В. Сухомлинським).

- Можливо, у кінці сьогоднішнього уроку ми зможемо розгадати цю Таємницю?!

IV. Мотивація навчальної діяльності. Оголошення теми та мети уроку

- А тепер, щоб з'ясувати, якою буде тема нашого уроку, вам потрібно відгадати загадку.

Картка 1

Розгадайте загадку.

Я такий же, як знак розділовий,
І відомий шкільній дівчорі.
Та в словах української мови
Я пишусь не внизу, а вгорі.
Спробуй лиш написати "ім'я",
Зразу стану потрібним і я.

V. Актуалізація опорних знань учнів

1. "Мозковий штурм".

- Який розділ мовознавства вивчає правила написання слів?

- Що таке орфограма?

- Які орфограми ми вивчили на попередніх уроках?

2. Слово вчителя.

А сьогодні ми навчимося правильно вимовляти та писати слова з апострофом.

- А що ж це за такий знак — апостроф? Про це розповість наш дослідник.

3. Виступ учня-дослідника.

4. Запитання до учнів.

- Як ви думаєте, для чого потрібно знати правила вживання апострофа?

VI. Вивчення нового матеріалу

1. Прослуховування учнями казки.

Зникнення апострофа

У тридев'ятому царстві є незвичайна країна *Фонетика*. Правлять нею три сестри: сувора і розумна *Орфографія*, точна *Графіка*, миловидна та співуча *Орфоєпія*.

Якось у цій країні сталася надзвичайна подія — зник Апостроф. У Фонетиці почався страшний безлад. Графіка та Орфографія хапалися за голову, бо люди почали неграмотно писати. Орфоєпія потерпала від неправильної вимови. Люди не могли ніяк порозумітися!..

Треба негайно шукати Апостроф. До пошуків залучили найкращі сили. І ось що з'ясували слідчі. Кома, що мешкала в сусідній країні, давно заздрила Апострофу, бо він був такий, як і вона, але чомусь завжди стояв вище. Можливо, це Кома викрала Апостроф?

- Вирушаємо на його пошуки?

- Із чого ж нам необхідно почати? (Треба вивчити правила вживання апострофа.)

2. Проблемно-пошукова робота.

Картка 2
Дріб'язок П'єса Солов'ї М'ята Любов'ю Торф'яний

Проблема 1. Після яких букв пишеться апостроф?

- Прочитайте слова, вимовте звуки, після яких стоїть апостроф. Простежте, за допомогою яких органів вони утворюються?

- Як називаються ці звуки?

- Перед якими буквами пишеться апостроф?

-Сформулюйте перше правило.

Картка 3

Апостроф пишеться після
букв **б, п, в, м, ф** перед **я, ю, є, ї**.

Проблема 2. Чи завжди після **б, п, в, м, ф** перед **я, ю, є, ї** пишеться апостроф?

Картка 4

Свято
Тьмянний
Черв'як
Верб'я

- Прочитайте перші два слова.

- Які звуки знаходяться перед губними в цих словах?

- А який звук є перед губними у словах *черв'як* і *верб'я*? (перед губними знаходиться звук [p]).
- Сформулюйте друге правило.

Картка 5

Апостроф після **б, п, в, м, ф** не пишемо, якщо перед ними в корені слова є буква на позначення приголосного, крім **р**:
свято, **т**ьмян**и**й, **АЛЕ** чер**в**'як, вер**б**'я.

Проблема 3. Яку закономірність ви побачили у вживанні апострофа? Чому в цих словах пишеться апостроф?

Картка 6

Від'їзд
З'явитися
Об'єднатися

Картка 7

Апостроф пишемо після префіксів, що закінчуються твердим приголосним:
від'їзд, з'явитися, об'єднатися.

Проблема 4. Від чого залежить уживання апострофа після **р**?

Картка 8

Буряк
Ряд
Пір'я
Матір'ю

Картка 9

1. Апостроф пишемо перед **я, ю, є, ї** після **р**, що позначає твердий звук: пір'я, матір'ю.
2. Апостроф *не* пишемо перед **я, ю, є, ї** після **р**, що позначає м'який звук: буряк, ряд.

Проблема 5. У чому особливість цих слів? Чому у них пишеться апостроф?

Картка 10

Дит'ясла
Мін'юст
Камер'юнкер

Картка 11

Апостроф пишемо після першої частини складних слів, яка закінчується твердим приголосним:
дит'ясла, камер'юнкер, Мін'юст.

3. Робота з підручником.

- Уважно подивіться на таблицю “Правила вживання апострофа” у ваших підручниках і скажіть, чи ми не пропустили якесь правило?
(Апостроф пишеться після **к** у слові Лук'ян і похідних від нього.)

VII. Закріплення вивченого матеріалу.

1. *Слово вчителя.* Отже, проблеми розв'язали, а Апостроф так і не знайшли. Мабуть, правила, які сформулювали, потрібно закріпити практичними завданнями.

А завдання — це “пастки”, які приготувала нам Кома, що викрала Апостроф.

2. Трясовина фонетичної транскрипції.

Картка 12

Подані в транскрипції слова запишіть відповідно до орфографічних норм.

1. [м й а ч]
2. [р ' а д о к]
3. [з в й а з о к]
4. [р ' а с н о]
5. [л у к й а н]
6. [б й у т ']

3. Чому так?

Картка 13

Вимовте правильно слова. Поясніть, чому перше слово кожної пари пишемо з апострофом, а друге — без нього. З однією парою слів (на вибір) складіть два речення.

1. Підв'язати — святкувати.
2. Торф'яний — медвяний.
3. Бур'ян — буряк.
4. М'яко — духмяно.
5. Пір'я — рясно.

Коментар учителя. Якщо перед буквами **б, п, в, м, ф** є приголосний, який належить до префікса, то апостроф пишемо: підв'язати, розм'яклий.

Працювати перестали
І тепер усі дружно встали.
Будемо відпочивати,
Нумо вправу починати!
Руки вгору, руки вниз
І легесенько пригнись.
Покрутились, повертілись,
На хвилинку зупинились.
Пострибали, пострибали,
Раз — присіли, другий — встали.
Усі за парти посідали,
Учитись знову ми почали.

4. Письмо з пам'яті.

Прослухати вірш, запам'ятати, а потім записати якнайбільше слів з апострофом.

У п'ятницю, у надвечір'я,
Як туманцем потягло,
Сонце плавно у міжгір'я
Спочивати попливло.

На подвір'ячку, під в'язом,
Вся зібралася сім'я:
Відпочить, побути разом
Та послухать солов'я.

Вечоріє. На подвір'ї
Вся сім'я рядком сидить...
Перше впливло сузір'я:
Бавить, манить і мигтить.

5. Поміркуйте!

Картка 14

Спишіть подані прислів'я та приказки, вставляючи, де потрібно, апостроф. Поясніть їхнє значення.

1. Рум...яне яблучко найчастіше буває з черв...ячком.
2. Удар забувається, а слово пам...ятається.
3. Добре ім...я краще багатства.
4. Не розіб...єш горіха, то не з...їси і зернятка.
5. Як усе св...яткувати, то нічого буде ковтати.
6. Папуга хвалиться пір...ям, сорока — хвостом, а соловей — голосом.

6. Усміхнітесь!

Картка 15

Прочитайте смішинку. Випишіть слова з апострофом і обґрунтуйте його вживання. Поясніть значення усталеного вислову “сім п’ятниць на тиждень”.

Учителька дорікнула п’ятикласниці:
- Мар’яно, ти ж мені обіцяла вивчити вірша на п’ятницю, але слова свого не дотримала.
Аж тут хтось із учнів зауважив:
- Та в Мар’янки сім п’ятниць на тиждень...

Виступ учня-дослідника.

Усталений вислів “сім п’ятниць на тиждень” використовується, коли йде мова про тих, хто легко змінює свої рішення, не має ні про що сталої думки.

7. Словниковий диктант із ключем.

Черв’як, сузір’я, морквяний, бряжчати, м’який, трав’яний, з’явитися, медвяний, узгір’я, п’який, з’ясувати, знічев’я, в’ялий, присвята, різьбяр.

Підкресливши у кожному слові четверту літеру, прочитайте прислів’я.

Ключ: Вік живи — вік учись.

8. Я — редактор.

Картка 16

Уявіть себе редактором нашої міської газети. Як вона називається? Вам принесли текст, щоб ви надрукували його в газеті. Але спочатку треба перевірити, чи немає в ньому помилок і здати до друку.

*Настрій у мене був святковий. Гар’ячий літній день духм’яно пахне хлібом і квітами.
Травянистий килим припав пилом. Тъм’яно поблискує вдалині річка. На току дівчата, завязані по самі брови хустками, віють зерно.*

9. Лінгвістична гра “Третє зайве”.

Картка 17

Знайдіть “зайве” слово в кожному рядку.

1. Під...їхати, солов...ї, мавп...ячий.
2. Любoв...ю, мор...як, в...ється.
3. Св...ятковий, бур...яковий, в...ялий.
4. Дев...ять, бур...я, бур...ян.

10. Слово вчителя. Ось нам і вдалося виконати всі завдання-”пастки”, які приготувала Кома. Ми знайшли Апостроф, і в країні Фонетиці знову запанує лад і спокій.

VIII. Підсумок уроку.

1. Бесіда.

- Яку орфограму ми вивчили на сьогоднішньому уроці?
- Коли ставиться апостроф?
- Коли не ставиться апостроф?

2. Учні читають вірші напам'ять.

1)

Я у полум'ї, в сузір'ї,
В пам'яті і у сім'ї.
В надвечір'ї, у міжгір'ї,
В п'єсі, м'яті та ім'ї.

В п'ятниці, в м'ячі і в пір'ї,
В черв'яку і у в'юні.
В п'явці, в'язі, у подвір'ї,
В п'ятці добре теж мені.

В'ю, б'ю, п'ю, в'яжу, не в'яну,
У кар'єр мій шлях лежить.
І на лаву дерев'яну
Часом ляжу відпочить.

З матір'ю пісні співаю
Для рум'яних немовлят.
В м'яч з хлоп'ятами ганяю
Двадцять п'ять хвилин підряд.

2)

Хоч малий, та є здоров'я,
Щоб побути скрізь зумів.
Я прив'язаний любов'ю
До таких хороших слів.

В бур'янах я теж гуляю,
Часом весь у реп'яхах!
В риб'ячій сім'ї буваю
І в м'яких дитячих снах.

У п'ятірці, у дев'ятці,
У солом'янім брилі,
У Дем'янку, у Мар'янці,
В гороб'ятка на крилі!

У прив'ялому листочку,

Що давно води не п'є.
У зав'язанім клубочку
І у м'ясі також є!

3)

Не вдягайте колір тьмянний,
Як на свято ідете!
Пийте, діти, сік морквяний,
Не забудьте і про те,

Що апострофа немає
Ще у деяких словах.
Ці слова хай кожен знає:
Мавпячий, бюро і цвях!

4)

Добре всі запам'ятайте:
В мові в нас нема дрібниць,
Правила усі вивчайте,
Щоб не мати одиниць.

І щоб правильно писати
Та висловлювать думки,
Рідну мову треба знати,
Треба вчити залюбки.

3. Запитання до учнів.

- То в чому ж, на вашу думку, полягає Таємниця, яку так і не побачив Хлопчик?

4. Підсумкове слово вчителя.

Таємниця — це знання, людський розум та досвід. Чоловік розуму вчиться цілий вік. Людина має бути грамотною і знаючою, бо мудрість народна каже: “За одного вченого десять невчених дають”. Пташка красна своїм пір'ям, а людина — своїми знаннями. Мудрим ніхто не вродився, а навчився. Запам'ятайте, що розум — скарб людини. Потрібно вчиться — у житті знадобиться!

ІХ. Домашнє завдання

1. Вивчити правила вживання апострофа.
2. Написати твір на тему “В очікуванні весни”, використавши слова з апострофом.